

Andreea DUMITRU

„Sfumato”: 15 ani de antropologie teatrală

Margarita Mladenova și Ivan Dobcev s-au născut în 1947 și au absolvit regia în cadrul Academiei de Artă Teatrală din Sofia, la începutul anilor '70. Au început să semneze spectacole împreună încă din 1989, o dată cu înființarea Teatrului-laborator „Sfumato”. În 1995, au susținut un *workshop* în Franța, pornind de la *Pescărușul* lui Cehov, dar au devenit cu adevărat cunoscuți abia în 1996, când proiectul franco-bulgar cu *Livada de vișini* a participat la Festivalul de la Avignon, unde au revenit în 2000. Poetica cehoviană rămâne ani de zile în centrul cercetărilor de la „Sfumato”, fiind explorată împreună cu actori bulgari, dar și spanioli ori americani. Pușkin, apoi tragediile antice constituie și ele pretextul altor ateliere. În 1997, „Sfumato” participă la Festivalul de la Nancy cu *Apocrif*, spectacol conceput pe baza unor texte medievale, care va fi prezentat, de asemenea, la Hamburg și Berlin, în 1999. Un an mai târziu, cu prilejul unui turneu european în Germania, Italia, Franța și Bosnia, Mladenova și Dobcev trezesc din nou interesul cu *Lâna neagră*, creație inspirată de imaginarul mitic încă vehiculat de descendenții unui vechi trib nomad din Balcani.

„Denumirea «Sfumato» reflectă strategia noastră poetică. Leonardo da Vinci opunea liniei clare a desenului *sfumato*-ul picturii, acele fundaluri pierdute în cețuri, acel vag care ne apropie un anume mister. În teatru, asta înseamnă că un lucru nu poate fi nici alb, nici negru, nici bun, nici rău. «Sfumato» este un mod de a explora omul – și actorul – în profunzimea sa. Noi nu căutăm un teatru descriptiv. Baza muncii noastre o reprezintă eliberarea energiei cu ajutorul imaginației, al fanteziei.” Denumirea atelierului evocă, astfel, din capul locului, libertatea pe care au ales-o cei doi regizori atunci când au decis să renunțe la „adăpostul confortabil al teatrului comercial și al instituției sale, care substituie creației artistice reproducerea artizanală a produselor de succes”. Însă o asemenea libertate trebuie câștigată continuu, prin exercițiu, disciplină și concentrare. Pictorul renașcentist susținea în teoriile sale că lucrurile văzute în lumină sunt lipsite de contur: „nici un corp nu este terminat în sine (*non e in se terminato*)”. Sfumato împrumută această idee în sens teatral: chiar dacă finalul unui proiect îl reprezintă spectacolul, „actorii nu oferă publicului un rezultat finit, ci procesul însuși”. Cuvintele-cheie sunt, aici, *repetiție* și *complicitate*. Laborator de antropologie teatrală, „Sfumato” nu poate funcționa în jurul ideii de repertoriu. Pasiunea pentru cercetarea aprofundată se traduce prin programe desfășurate pe termen lung. Doar în acest fel se poate pătrunde în poetica unui autor sau a unui text și se dezvoltă o „estetică corespondentă”. Etapa preliminară fiecărui proiect o constituie *atelierul*, care nu este sinonim cu un casting sau o preselecție, ci reprezintă „inițierea unui grup de actori care au ales benevol tema proiectului”, „o formă de menținere a condiției lor creatoare”, „o excitație a naturii artistice”.

Sursele de inspirație pot fi depistate cu ușurință în manifestul întemeietor al lui „Sfumato”. Pentru Mladenova și Dobcev, ca și pentru Grotowski ori Artaud, reprezentarea teatrală semnifică „viața la extrem, concentrată și efervescentă”. Teatrul este văzut în puritatea sa originală, în destinația sa esențială de „act

ritualic și spiritual“. De aceea, ca și în cazul misterelor eleusine, „limbajul «Sfumato» nu poate fi supus unui studiu formal. Atelierul nostru nu este un teatru în sensul propriu al cuvântului, el este mai degrabă un drum care trebuie parcurs“, susțin fondatorii acestui proiect unic în peisajul cultural bulgar. Cheia colaborării lor exemplare ce pare să reziste timpului și probelor de foc ale tranziției traversate de societatea bulgară stă, potrivit Margaritei Mladenova, în „a ne surprinde reciproc. Ne hotărâm asupra unui proiect povestindu-ne unul celuilalt viziunile pe care ni le provoacă un text sau o temă“. De-a lungul anilor, veteranilor Zhoreta Nikolova, Svetlana Yanceva, Petur Peykov, Marian Bozoukov le-au făcut loc în trupă actori noi. Oboseala, rutina nu își au loc aici.

I-am cunoscut pe cei doi regizori cu prilejul Conferinței Internaționale cu tema „Artele spectacolului: orizonturi europene“, desfășurate pe 4 și 5 iunie, în cadrul Festivalului de Teatru „Varna Summer“ 2005. Deși vorbesc despre „metafizică“ atunci când își comentează creațiile, Margarita Mladenova și Ivan Dobcev se dovedesc a fi, în același timp, cei mai lucizi critici ai societății bulgare de astăzi. O societate complicată care nu le permite să supraviețuiască pe propria corabie. De aceea, sunt nevoiți să lucreze încă, în paralel cu activitatea de la „Sfumato“, și pe scenele teatrelor convenționale. Cu o zi înainte de a ajunge eu însămi la Festival, avusese loc premiera cu *Pescărușul* lui Cehov, montat de Margarita Mladenova la Teatrul Dramatic „Stoian Bachvarov“ din Varna, iar o zi după plecarea mea, Ivan Dobcev urma să prezinte *Not I* de S. Beckett, creație a Laboratorului „Sfumato“. Am avut, totuși, ocazia să văd producția Teatrului Satiric de Stat „Aleko Konstantinov“ din Sofia, *Plebei din naștere*, după teme ale unor scriitori clasici. Un scenariu în cheie satirică, alcătuit și pus în scenă de Margarita Mladenova, o montare cu un evident aer retro, în genul cabaretului politic. Despre pasiunea, energia și respectul față de profesie care îi animă în continuare, am stat de vorbă cu fondatorii celebrului „Sfumato“ în intervalul agitat dintre conferințele și spectacolele Festivalului.

Margarita MLADENOVA, Ivan DOBCEV:

Între teatrul extatic și agonia realității

Andreea Dumitru: *Am remarcat o coincidență tulburătoare: Laboratorul Teatral „Sfumato“ s-a născut în 1989, an cu semnificație crucială în România și în Estul Europei. În ce măsură ați fost influențați de un anume context politic?*

Ivan Dobcev: În seara primei noastre reprezentații, ne-a ajuns la urechi, în timpul pauzei, vestea că Ceaușescu a fost omorât. Dar asta a fost singura noastră legătură cu Revoluția din România.

Margarita Mladenova: Nu a existat o legătură directă între evenimentele politice din acel an și crearea laboratorului nostru, pentru că el a fost înregistrat, de fapt, în 1988, iar ideea se născuse în 1986–1987, o aveam de mult timp în minte. Preocupările noastre mergeau în direcția deschisă de Grotowski, dar, abia în acei ani de schimbări politice, ne-am putut dedica, în sfârșit, cercetării teatrale,